Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 1999, sp. zn. 22 Cdo 2528/98, ECLI:CZ:NS:1999:22.CDO.2528.1998.1

Číslo: 31/2000

Právní věta:

Pojem "hospodaření se společnou věcí" ve smyslu § 139 odst. 2, věty první, obč. zák. zahrnuje i užívání společné věci jejími spoluvlastníky.

Ustanovení § 139 odst. 2 obč. zák. vyjadřuje určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky ve smyslu § 153 odst. 2 o.s.ř.

Návrh, aby soud ve smyslu § 139 odst. 2 obč. zák. určil, který ze spoluvlastníků a v jakém rozsahu bude společnou věc užívat, není žalobou na určení podle § 80 písm. c) o. s. ř.

Jestliže soud prvního stupně zamítl žalobu o úpravu užívání věci v podílovém spoluvlastnictví účastníků, aniž se zabýval konkrétní úpravou užívání společné věci vůbec, pak odvolací soud rozhodnutím o takové úpravě porušil zásadu dvouinstančního řízení; tím zatížil řízení vadou ve smyslu § 241 odst. 3 písm. b) o. s. ř.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 20.01.1999

Spisová značka: 22 Cdo 2528/98

Číslo rozhodnutí: 31

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Podílové spoluvlastnictví

Předpisy: § 139 odst. 2 předpisu č. 40/1964Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se návrhem na zahájení řízení z 29. 7. 1992 nejprve domáhal, aby soud rozhodl tak, že „přikazuje garáž, která je součástí domu č. p. 1468 v P. 4 – Z. do výhradního užívání žalobce za náhradu přiměřenou, tj. daně domovní ze zastavěné plochy garáže F. ú. v P. 4 v částce t. č. 5, 50 Kč za m2, tj. 121 Kč, a je povinen samostatně provádět údržbu a zajišťovat její pořádek.” Ve vyjádření z 10. 11. 1993 žalobce doplnil důvody, pro které “se domáhá úpravy práv a povinností vůči spoluvlastnici ohledně garáže”. Poté, co M ě s t s k ý s o u d v Praze ve svém zrušujícím usnesením ze dne 24. 1. 1996 mj. uvedl, že je třeba vést žalobce k úpravě žalobního návrhu, “neboť ten v

podobě uvedené v žalobě nevyjadřuje zcela zřetelně a jednoznačně, že žaloba dle svého obsahu směřuje k úpravě užívání věci, která dle žalobních tvrzení je předmětem spoluvlastnictví účastníků", žalobce 3. 4. 1996 upravil žalobní návrh tak, že navrhl, aby soud vyslovil, že "uživatelem garáže domu čp. 1468 v P. 4 – S., se určuje žalobce". Poukazoval na to, že uvedená garáž je v podílovém spoluvlastnictví obou účastníků, jakožto součást jejich společného domu, přičemž žalovaná mu brání v jejím užívání.

O b v o d n í s o u d pro Prahu 4 poté, co usnesením připustil změnu žalobního návrhu, rozsudkem ze dne 18. 2. 1997 návrh zamítl a uložil žalobci, aby žalované zaplatil náklady řízení.

K odvolání žalovaného M ě s t s k ý s o u d v Praze jako soud odvolací rozsudkem ze dne 5. 2. 1998 změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalovaná je oprávněna užívat garáž domu čp. 1468 v P. 4 – S. vždy od 1. ledna do 30. června toho kterého roku a žalobce v období od 1. července do 31. prosince toho kterého roku. Dále rozhodl o náhradě nákladů řízení.

Odvolací soud v odůvodnění rozhodnutí ve věci samé uvedl, že jde o rozhodování ve smyslu § 139 odst. 2 obč. zák., když účastníci mají rovné podíly na předmětu spoluvlastnictví a nedosáhli dohody. Vyšel ze skutkového stavu věci zjištěného soudem prvního stupně s tím, že bylo správně posouzeno, že předmětná garáž je součástí domu. Rozhodnutí soudu prvního stupně pak nepovažoval za správné, když ten neupravil práva a povinnosti spoluvlastníků k předmětné garáži. I když neshledal návrh žalobce důvodný, nebyl vázán návrhy účastníků a v tomto případě iudicia duplex mohl rozhodnout i jinak, než bylo navrhováno. Úpravu užívání pak provedl s přihlédnutím k tomu, že není možné, aby každý ze spoluvlastníků užíval určitou část garáže, a jestliže si oba přejí garáž užívat, není vhodné, aby jeden z nich užíval celou garáž za náhradu v penězích. Nejvhodnější úpravou užívání podle jeho názoru bude střídavé užívání v půlročních intervalech tak, aby zahrnovaly část letního i zimního období.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala dovolání žalovaná s tím, že jsou dány důvody ve smyslu § 241 odst. 3 písm. a) a c) o.s.ř., tedy že řízení je postiženo vadami uvedenými v § 237 odst. 1 o.s.ř., konkrétně pod písm. e) a f), a že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování. Vadu řízení ve smyslu § 237 odst. 1 písm. e) o.s.ř. shledává v tom, že žalobce se domáhal nároku ve smyslu § 80 písm. c) o.s.ř., když žaloval o určení užívání garáže. Soud však může překročit meze návrhu jen v případech stanovených v § 153 odst. 2 o.s.ř. Jestliže žalobce uplatnil nárok na to, aby se stal výlučným uživatelem garáže a odvolací soud rozhodl o úpravě společného užívání garáže, překročil tím meze žalobního návrhu, aniž by takový návrh na úpravu užívání byl učiněn. K důvodu dovolání ve smyslu § 237 odst. 1 písm. f) o.s.ř. uvedla, že jí byla "odňata možnost bránit se soudnímu uvažování vedoucímu k eliminaci vlastnických dispozičních práv z důvodu § 241 odst. 3 písm. a) a c) o.s.ř.". K věci samé pak uvedla, že i kdyby byla sporná garáž považována za součást domu, pak by podíly na domě a zahradě sice tvořily podílové spoluvlastnictví v rovných podílech účastníků, ale u garáže by tomu tak nebylo, když tu postavil vlastním nákladem za souhlasu druhého spoluvlastníka právní předchůdce žalobkyně. V důsledku toho se jejich podíly na společné věci zvýšily, když nešlo o investice do cizí věci. Tuto skutečnost soudy pominuly. Navrhla, aby dovolací soud rozsudky soudů obou stupňů zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalobce se k dovolání nevyjádřil.

N e j v y š š í s o u d přezkoumal napadený rozsudek a řízení, které mu předcházelo, podle § 242 odst. 1 až 3 o.s.ř., a dospěl k závěru, že přípustné a včasné dovolání podané osobou oprávněnou je z části opodstatněné. Proto napadený rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

Podle § 237 odst. 1 písm. e) a f) o.s.ř. je dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu přípustné, jestliže nebyl podán návrh na zahájení řízení, ačkoli podle zákona ho bylo třeba, a jestliže účastníku řízení byla v průběhu řízení nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem.

V dané věci jde o tzv. řízení sporné, které může být zahájeno jen podáním návrhu na zahájení řízení (žalobou). V této věci byl takový návrh podán, nebyl změněn ani nebyl vzat zpět a nedošlo k uplatnění jiného nároku ve smyslu tzv. objektivní kumulace. Pokud žalobce "změnil" žalobní návrh tak, jak výše uvedeno, šlo o úpravu žalobního návrhu ve smyslu § 43 odst. 1 o.s.ř. a nikoli tedy o změnu návrhu ve smyslu § 95 o.s.ř. Usnesení soudu prvního stupně, jímž byla připuštěna změna žalobního návrhu, bylo tedy nadbytečné. Tato vada ovšem nemohla mít vliv na rozhodnutí soudu ve věci samé. Proto v této věci není dovolací důvod ve smyslu § 237 odst. 1 písm. e) o.s.ř. dán.

Překročení návrhu na zahájení řízení nad rámec ustanovení § 153 odst. 2 o.s.ř. tak, že by bylo rozhodnuto o něčem jiném, než čeho se žalobce domáhal, aniž by šlo o případ, kdy řízení bylo možno zahájit i bez návrhu nebo kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahů mezi účastníky, by pak bylo vadou řízení ve smyslu § 241 odst. 3 písm. b) o.s.ř., tj. vadou, která může mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. K takové vadě dovolací soud přihlíží, i kdyby nebyla uplatněna (§ 242 odst. 3, věta druhá, o.s.ř.). S ohledem na dovolací námitku žalované se jí dovolací soud zabývat musí.

Návrhem na zahájení řízení v této věci se žalobce domáhal úpravy užívání části společného domu, jehož jsou oba účastníci řízení rovnodílnými podílovými spoluvlastníky, a to při naplnění předpokladů pro rozhodnutí soudu podle ustanovení § 139 odst. 2, věty druhé, obč. zák. Přitom není vyloučeno, aby se žalobce domáhal i takové úpravy užívání společné věci (její části), kdy by věc užíval výlučně jen on a další spoluvlastník by ji užívat nemohl. Na tomto místě se pak sluší poznamenat, že pojem "hospodaření společnou věcí" ve smyslu § 139 odst. 2, věty první, obč. zák. zahrnuje i užívání společné věci jejími spoluvlastníky. Dovolací soud přitom nepochybuje, že § 139 odst. 2 obč. zák. vyjadřuje určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky ve smyslu § 153 odst. 2 o.s.ř. Toto ustanovení totiž umožňuje vypořádat (ve smyslu úpravy, uspořádání či rozdělení) sporná a společná spoluvlastnická práva, resp. sporný rozsah užívacích práv podílových spoluvlastníků ke společné věci, popřípadě její části, může-li být samostatně užívána. Jestliže tedy odvolací soud rozhodl tak, že upravil užívání společné věci jinak, než navrhl žalobce, nerozhodl v rozporu s ustanovením § 153 odst. 2 o.s.ř. K vadě řízení podle § 241 odst. 3 písm. b) o.s.ř. tedy v tomto směru nedošlo.

K dovolatelkou v této souvislosti nastolené otázce povahy návrhu na zahájení řízení v této věci po jeho úpravě, tj. návrhu na úpravu užívání věci v podílovém spoluvlastnictví z hlediska § 80 o.s.ř., je třeba uvést, že tento návrh není návrhem na určení (byť určení práva je v tzv. petitu zmíněno), zda tu právní vztah nebo právo je či není ve smyslu § 80 písm. c) o.s.ř. O návrh odpovídající ustanovení § 80 písm. c) o.s.ř. jde tehdy, jestliže se žalobce v souladu se zněním tohoto ustanovení domáhá, aby soud rozhodnutím prohlásil určitý právní vztah či právo za již existující. Návrhem na úpravu užívání věci v podílovém spoluvlastnictví, i když je jím uplatněno, aby soud určil, který ze spoluvlastníků, v jakém rozsahu a za jakých podmínek bude užívat společnou věc, se žalobce domáhá, aby soud svým rozhodnutím založil dosud neexistující konkrétní právní vztahy či práva. Pokud tedy žalobce v řízení o úpravu užívání věci, jež je předmětem podílového spoluvlastnictví, vychází z toho či tvrdí, že o tomto užívání nebylo platně rozhodnuto většinou spoluvlastníků nebo že se nedosáhlo dohody ve smyslu § 139 odst. 2 obč. zák., pak jeho návrh, aby soud určil, který ze spoluvlastníků a v jakém rozsahu bude společnou věc užívat, není žalobou na určení podle § 80 písm. c) o.s.ř. K tomu lze ještě podotknout, že žalobce při formulaci petitu ani nemusel použít slovesa "určit"; mohl se např. domáhat, aby soud "upravil" užívání společné věci.

Odnětím možnosti jednat před soudem ve smyslu § 237 odst. 1 písm. f) o.s.ř. se rozumí postup soudu, jímž v průběhu řízení (tedy nikoli vlastním rozhodnutím) v neprospěch účastníka řízení porušil ustanovení občanského soudního řádu, která upravují jeho procesní práva. Dovolatelka v dovolání neuvedla, která procesní práva nemohla v důsledku (určitého) postupu soudu před vynesením jeho rozsudku realizovat, a dovolací soud z obsahu spisu nezjistil, že by k takovému pochybení soudu došlo. Dovolací soud tak neshledal vadu řízení uvedenou v § 237 odst. 1 písm. f) o.s.ř.

Dovolatelka posledně uvedenou dovolací námitkou mohla mít na mysli skutečnost, že zatímco soud prvního stupně se při zamítnutí žaloby konkrétní úpravou užívání garáže vůbec nezabýval, odvolací soud pro ni překvapivě takovou úpravu provedl, aniž by na ni mohla reagovat. Touto okolností se dovolací soud musí zabývat z úřední povinnosti, i kdyby ji dovolatelka nijak nezmínila, neboť v ní lze spatřovat vadu řízení ve smyslu již výše uvedeného ustanovení § 241 odst. 3 písm. b) o.s.ř. V tomto směru pak dovolací soud shledává porušení zásady dvouinstančního řízení odvolacím soudem, který při jiném právním náhledu na věc, než měl soud prvního stupně, a při zjištění předpokladů pro úpravu užívacích práv podle § 139 odst. 2 obč. zák. měl rozhodnout podle § 221 o.s.ř., tedy rozsudek soudu prvního stupně zrušit a věc vrátit tomuto soudu k dalšímu řízení. O konkrétní úpravě užívání společné věci musí totiž vždy nejprve rozhodnout soud prvního stupně, aby účastník měl možnost se k ní vyjádřit, popřípadě mohl k jinému řešení navrhnout nové důkazy, a dosáhnout přezkoumání takového konstitutivního rozhodnutí vyšší soudní instancí. Odvolací soud svým rozhodnutím nahrazoval rozhodnutí, které měl učinit soud prvního stupně, čímž zkrátil oba účastníky v jejich právu na soudní ochranu v rozsahu garantovaném zákonem.

Jestliže odvolací soud rozhodl podle § 220 o.s.ř. jinak, než správně měl, tj. podle § 221 o.s.ř., jde o případ vady, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Proto byl napadený rozsudek odvolacího soudu podle § 243b odst. 1 a 2 o.s.ř. zrušen a věc vrácena tomuto soudu k dalšímu řízení.